

***Agresja u dzieci-
jak jej zapobiegać i jak sobie
z nią radzić?***

■ *Potrzebne definicje:*

Agresja - jest świadomym zamierzonym działaniem (aktem) powodującym fizyczną, psychiczną lub/i materialną krzywdę innych ludzi.

Celem agresji może być uzyskanie określonych przedmiotów, wartości.

Agresja często ma charakter przestępczy, ale nie zawsze.

Przemoc nigdy nie jest aktem, jest systematyczna. W akcie przemocy siły są nierównomierne (ofiara jest słabsza, a sprawca silniejszy). Przemoc wyniszcza psychicznie i fizycznie.

Celem przemocy jest zawsze uzyskanie nad kimś kontroli. Przemoc zawsze jest przestępstwem.

▣ *Rodzaje agresji:*

- Instrumentalna
- Wroga

□ *Agresja/przemoc fizyczna*

Agresja/przemoc fizyczna to: popychanie, bicie, kopanie, plucie, zadawanie ran, podcinanie, kradzieże pieniędzy lub przedmiotów, zamykanie, niszczenie własności, zabierania rzeczy lub pieniędzy przy użyciu siły lub groźby jej użycia.

□ *Agresja/przemoc psychiczna*

Agresja/przemoc psychiczna to: ubliżanie, dokuczanie, zastraszanie, wyśmiewanie, grożenie, obrzucanie wyzwiskami, uszczypliwości, kpiny, ośmieszanie, wrogie gesty, miny, izolowanie.

▣ *Role przyjmowane przez biorące udział w prześladowaniu*

- ofiara bierna
 - ofiara prowokacyjna
 - agresor właściwy
 - agresor lękliwy
 - prześladowca/ofiara
 - podjudzacz
 - obrońca
 - świadek niezaangażowany (outsider)
-
-

U zdrowo rozwijających się i żyjących
w prawidłowo funkcjonujących rodzinach dzieci
ilość zachowań agresywnych maleje
wraz z wiekiem.

Im dziecko jest młodsze, tym zachowania
agresywne są bardziej impulsywne.

Początkowo dominuje agresja fizyczna,
a od około 6 roku życia zaczyna przeważać
werbalna.

Charakterystyczne dla małych dzieci jest to, że agresja z ich strony kierowana jest na obiekty zastępcze, bardziej dostępne i bezbronne.

Takimi obiektami są często zabawki, zwierzęta, rośliny a także inne młodsze dzieci.

Złość u małego dziecka trwa krótko, ponieważ inne bodźce odwracają jego uwagę od przykrości. Jednak z wiekiem nierozładowana złość trwa coraz dłużej.

Od 3 do 10 roku życia
rozwija się proces socjalizacji agresji
zgodnie z wzorcami płci.

Dziewczynki częściej przejawiają
agresję werbalną i pośrednią, ponadto starają się ją
hamować.

Natomiast chłopcy z uwagi na społecznie
pochwalaną umiejętność samoobrony częściej
przejawiają agresję fizyczną.

*Umiejętność reagowania na
zachowania trudne to:
znajomość specyfiki rozwoju dziecka
i umiejętność dokonywania wnikliwej
diagnozy przyczyn.*

Trudne zachowania u dzieci wymagają podjęcia działań:

- rozpoznanie objawów
 - ustalenie przyczyn
 - konsultacje ze specjalistami
 - skuteczne metody pracy pedagogicznej
 - edukacja rodziców
 - jednolite oddziaływania w rodzinie
i przedszkolu, szkole
-
-

Poznanwanie dziecka – współpraca z rodziną

- Nie uda się to bez udziału rodziny – to rodzina jest źródłem istotnej wiedzy o dziecku. Czyli... **Wywiad z rodzicami**
 - Te dwa środowiska muszą współpracować , aby rozpoznać jakie dziecko jest i ustalić wspólne oddziaływania, szczególnie w sytuacji problemów. Czyli... **systematyczne kontakty i ustalenia**
 - Rodzice powinni posiadać wiedzę o tym jak przebiega rozwój dziecka, jakie zachowania budzą niepokój i czego to dziecko potrzebuje, by stworzyć odpowiednie warunki i poradzić sobie z problemami. Czyli ... **edukacja psychologiczno-pedagogiczna rodziny**
-
-

Wpływ domu rodzinnego

Środowisko rodzinne jest pierwszym i najważniejszym środowiskiem wychowawczym w życiu dziecka. Tu nawiązuje ono pierwsze kontakty z innymi ludźmi i zdobywa pierwsze doświadczenia kształtujące późniejsze postawy wobec siebie, świata i innych.

Postawy rodzicielskie i relacje panujące w rodzinie mają więc znaczący wpływ na kształtowanie się zachowań agresywnych u dziecka.

□ **Przyczyny agresji /przemocy tkwiące w środowisku rodzinnym**

- Środowisko rodzinne dysfunkcyjne, które nie potrafi poradzić sobie, w konstruktywny sposób, z problemami. W takiej rodzinie:
 - dziecko nie czuje się kochane,
 - dziecko nie ma wyznaczonych granic,
 - obowiązują **sztywne reguły** (np.: nie mów, nie ufaj, nie czuj, nie zmieniaj),
 - członkowie tej rodziny pełnią **sztywne role** (np.: ofiara, sprawca przemocy, bohater rodziny, kozioł ofiarny, niewidzialne dziecko, itp.).
- Agresywne zachowania u dzieci biorą się z braku poczucia, że jest się kimś wartościowym dla innych ludzi, zwłaszcza dla bliskich.

□ *Przyczyny agresji/przemocy tkwiące w środowisku szkolnym*

- Lekceważenie drobnych wykroczeń typu wagary, spóźnienia, zachowania agresywne mało dotkliwe dla ofiar.
- Brak wzajemnego szacunku (uczniów, rodziców, nauczycieli).
- Wypowiedzi nauczycieli, w których: rozkazują, polecają, nakazują lub krytykują, ironizują, a nawet wyszydzą ucznia.
- Jedyne przeciwdziałanie agresji to karanie agresorów.
- Brak konsekwencji u nauczycieli w przestrzeganiu wyznaczonych granic (norm i zasad postępowania) przez uczniów.
- Brak prawidłowego obiegu informacji w szkole.
- Brak autentycznego kontaktu i dialogu pomiędzy uczniami, nauczycielami i rodzicami.
- Brak współpracy nauczycieli.
- Przerost funkcji dydaktycznych kosztem funkcji wychowawczych szkoły.

Co możemy zrobić?

Jak zapobiegać występowaniu agresywnych zachowań u dziecka oraz radzić sobie z już istniejącym problemem....?

Wychowawca, jako znacząca osoba dorosła, dysponuje potężnymi narzędziami wpływu.

Jest modelem prawidłowych bądź nieprawidłowych zachowań, inicjatorem działań mogących powodować pożądaną zmianę lub osobą bierną.

- **Nauczyciel, który zawsze jest wychowawcą, musi zareagować na nieprawidłowe, dysfunkcyjne zachowanie dziecka .**
 - **Jednak jego odpowiedź nie może być przypadkowa lub podyktowana aktualnymi emocjami. Powinna być przemyślana i celowa, dająca wysoką gwarancję pozytywnej zmiany zachowania dziecka.**
-
-

Kluczowe jest przyjęcie postawy wspierającej,
akceptującej, jednoznacznej i konsekwentnej.

JASNE ZASADY!

Ważne jest, aby dziecko wiedziało czego się od niego oczekuje. Jasno stawiane granice dają dziecku poczucie bezpieczeństwa, co jest kluczowe dla jego prawidłowego rozwoju.

Pomocne może być stworzenie zasad obowiązujących w szkole, klasie.

Najlepsze są zasady krótkie, sformułowane pozytywnie.

Ważne jest, aby ich przestrzegać zawsze, inaczej dziecko przestaje wierzyć, że są wprowadzane na serio.

Zasady muszą być dziecku często przypominane.

Każda zasada powinna mieć z góry przypisaną konsekwencję i nagrodę/przywilej.

NAJCENNIJSZY SPOSÓB PRACY Z DZIECKIEM- KONSEKWENCJA

Konsekwencja jest skuteczna, gdy :

- następuje zaraz po niewłaściwym zachowaniu (szybka),
- jest zapowiedziana,
- odpowiednia do skali przewinienia (przemyślana),
- -nieuchronna (obowiązuje wszystkich),
- i doprowadzona do końca!
- W przypadku dzieci agresywnych kluczem jest bycie konsekwentnym „aż do bólu”.

Gdy asertywnie wyrażasz krytykę:

- .Mów patrząc w oczy
 - .Nie podkreślaj mową ciała dezaprobaty
 - .Nie krytykuj przy innych
 - .Nie czekaj z krytyką, zrób to zaraz po fakcie
 - .Nie powtarzaj zarzutu
 - .Krytykuj zachowanie, nie osobę
 - .Nie dowcipkuj, nie pozwalaj sobie na złośliwości
 - .Powołuj się na normy (Mamy w klasie zasadę...)
 - .Używaj komunikatu „Ja” (Jest mi przykro, kiedy na to patrzę, Jestem zła...”)
 - .Traktuj swoją ocenę jako jedną z możliwych, dopuszczając, że możesz się mylić
 - .Nie pytaj o motywy krytykowanego zachowania
 - .Unikaj słów „nigdy” i „zawsze”
 - .Mów tylko o jednej sytuacji
 - .Używaj zachęt, tak aby naprawienie błędu wydawało się łatwe
 - .Pozwól „zachować twarz”
-
-

CZĘSTO CHWAŁ

- Jeśli kogoś ganimy „n-krotnie”, to dla równowagi chwalimy
 - $n+1/2 n$ (cztery nagany, sześć pochwał)
 - Dostrzegajmy i chwalmy dokonania i dobre cechy dziecka (różni się to od mówienia dziecku czegoś miłego)
 - Pochwała, która jest adekwatna i natychmiastowa, mobilizuje do pracy
 - Czasami trzeba dziecko „ przyłapać na czymś dobrym „
 - Nie chwalmy z przyganą „gdyby tylko zawsze było tak pięknie”, „no proszę, proszę- w końcu się doczekałam i odrobiłeś zadanie”
 - Wykażmy entuzjazm w chwaleniu i nagradzaniu, to jest antidotum na agresję
-
-

▣ *Emocje – źródło agresji*

- 1. Złość
- 2. Lęk:
 - a) przed odrzuceniem
 - b) przed opuszczeniem (pominięciem, niewidzialnością)

□ **Mechanizm zaburzonego zachowania dziecka**

Doświadczenie urazowe (odrzucenie, porzucenie, przemoc fizyczna, psychiczna, ośmieszenie i upokorzenie w sytuacji odniesienia porażki, itp.).

Emocje: złość, poczucie zagrożenia, pogarda

Przekonania uwarunkowane urazem (dorośli chcą mnie skrzywdzić i upokorzyć. Muszę im pokazać, że nic sobie z nich nie robię. Muszę wygrać. Ten kto przegrywa jest słaby, itp.).

Zaburzone zachowanie (zachowania agresywne wobec dorosłych i wobec kolegów).

AKCEPTACJA UCZUĆ!

Kodeks złości -wstęp do treningu radzenia sobie z agresją

.*Dzieci* potrzebują tego, aby ich uczucia były akceptowane i doceniane.

Jak pomóc dzieciom, aby radziły sobie z własnymi uczuciami:

- słuchaj dziecka spokojnie i z uwagą,
 - zaakceptuj jego uczucia,
 - pomóż mu nazwać uczucia,
 - określ te uczucia: „To frustrujące”, „Musiałeś być naprawdę zły”,
 - pokaż mu inne sposoby na radzenie sobie z trudnymi uczuciami.
-
-

Przykładowy kodeks złości

1. Każdy może być zły
 2. Można (=OK)
 - a) zacisnąć mocno pięści
 - b) wyrwać z brudnopisu kartkę i mocno zgnieść,
 - c) narysować złość,
 - d) wypłakać się.
 3. Jednak nie można wtedy (=konsekwencja)
 - a) używać wulgarnych słów i obraźliwych gestów,
 - b) szarpać, bić się,
 - c) niszczyć przedmiotów,
 - d) nikogo przezywać.
-
-

SKUTECZNE WYDAWANIE POLECEŃ

Starajmy się wydawać tylko jedno polecenie na raz i tylko wtedy, gdy możemy wyegzekwować jego wykonanie.

Jak to zrobić?

- podejdź do dziecka
 - zdobądź jego uwagę (dotknij ramienia, nawiąż kontakt wzrokowy, użyj jego imienia)
 - sformułuj jednoznaczne, dwu-, trzywyrazowe polecenie, . „mów spokojnie”, „spójrz w zeszyt”)
 - poproś dziecko, by je powtórzyło
 - dopilnuj wykonania polecenia (nie odchodź od dziecka, dopóki nie dokończy zadania!)
-
-

Interwencja w przypadku wystąpienia zachowań agresywnych w szkole

Zasady interwencji w sytuacji „gorącej agresji”:

- 1) Wchodzenie w sytuację – kiedy nauczyciel uzna, że zachowania uczniów nie są zabawą.
- 2) Osobista konfrontacja – nauczyciel interweniujący ma być zdecydowany i stanowczy (polecenia typu: „dość tego...”, „koniec bijatyki”, itp.).
- 3) Rozdzielenie zwaśnionych stron.
- 4) Zatrzymanie wszystkich uczestników zajęcia.
- 5) Poważne traktowanie agresji – uniemożliwienie uczniom bagatelizowania tego co się stało.
- 6) Wyciąganie konsekwencji – konsekwencje nie powinny być pustą groźbą.
- 7) Postępowanie po ustąpieniu agresji – rozmowa ze sprawcą agresji, rozmowa z ofiarą agresji, monitorowanie zachowania uczestników, jeśli istnieje zagrożenie wznowienia agresji.

Zapobieganie zachowaniom agresywnym

- **Praca nad wytworzeniem u dziecka pozytywnej samooceny (podkreślanie jego mocnych stron)**
 - **W przypadku uczniów z trudnościami szkolnymi aranżowanie sytuacji umożliwiających im odniesienie sukcesu. Pozwoli to z jednej strony poprawić samoocenę dziecka, z drugiej zaś umożliwi mu odreagowanie niekorzystnych napięć**
 - **Rozwijanie orientacji uczniów we własnych stanach emocjonalnych, umiejętności świadomego ich rozpoznawania i kierowania nimi.**
Temu celowi służy między innymi bogacenie słownictwa dotyczącego uczuć.
-
-

Zapobieganie zachowaniom agresywnym

- **Uczenie jak można sobie radzić z przykrymi emocjami, jak je wyrażać i rozładowywać, po to, aby nie uległy stłumieniu i wyparciu z obawy przed odrzuceniem, krytyką, czy karą.**
 - **Unikanie własnych reakcji o charakterze agresywnym np. krzyków, złośliwych uwag. Obserwacja zachowania nauczyciela (osoby znaczącej), skuteczniej wpływa na umiejętności społeczne uczniów niż jego tłumaczenie.**
 - **Zwracanie uwagi na wzajemne poznawanie się dzieci, na integrowanie zespołu klasowego i wytworzenie dobrych relacji między uczniami (np. poprzez pracę w zespołach, wspólne wycieczki, zabawy, świętowanie uroczystości)**
 - **Ustalanie wspólnie z dziećmi norm obowiązujących w grupie (np. przez prace plastyczne na temat: Jak należy się zachowywać w ...")**
-
-

Zapobieganie zachowaniom agresywnym

- **Unikanie przypisywania dzieciom ról i "etykietowania" ich (ty jesteś mądry, ty bezczelny, a ty chuligan), gdyż później często mimo woli dopasowują się one do swoich "etykietek".**
 - **Dawanie agresorom przykładów ich dobrego wpływu na grupę, wzorów zachowań, dzięki którym mogą się oni czuć osobami ważnymi i potrzebnymi w klasie.**
 - **Zapewnianie uczniom (zwłaszcza nadpobudliwym) odpowiedniej dawki ruchu poprzez wprowadzanie przerw śródlekcyjnych, ćwiczeń izometrycznych - w napinaniu i rozluźnianiu mięśni. Uniemożliwienie dzieciom ruchu przez dłuższy czas może bowiem powodować u nich wzrost napięcia, a tym samym zwiększyć prawdopodobieństwa wystąpienia zachowań agresywnych.**
-
-

□ **Mechanizm zaburzonego zachowania dziecka**

Doświadczenie urazowe (odrzućenie, porzucenie, przemoc fizyczna, psychiczna, ośmieszenie i upokorzenie w sytuacji odniesienia porażki, itp.).

Emocje: złość, poczucie zagrożenia, pogarda

Przekonania uwarunkowane urazem (dorośli chcą mnie skrzywdzić i upokorzyć. Muszę im pokazać, że nic sobie z nich nie robię. Muszę wygrać. Ten kto przegrywa jest słaby, itp.).

Zaburzone zachowanie (zachowania agresywne wobec dorosłych i wobec kolegów).

□ **Korygowanie zaburzonych zachowań**

zmiana przekonań
były urazowe przekonania

doświadczenia korygujące
były doświadczenia urazowe

Dziękujemy za uwagę
